

Wycena – pięta achillesowa rachunkowości?

Stanisław Hońko*

Streszczenie: Artykuł jest próbą odpowiedzi na tytułowe pytanie. Celem rozważań jest ocena modelu wyceny ugruntowanego przez MSR/MSSF. Autor proponuje uporządkowanie terminologii związanej z wyceną, przedstawiając relacje między pojęciami: podstawy (koncepcje) wyceny, parametry wyceny i zasady wyceny. Kolejnym krokiem jest analiza podstaw (koncepcji) wyceny zawartych w Założeniach koncepcyjnych sprawozdawczości finansowej MSR/MSSF.

Słowa kluczowe: sprawozdanie finansowe, wycena w rachunkowości

Wprowadzenie

Rachunkowość jest powszechnie uznawana za system pomiaru i komunikacji, gdyż odzwierciedla rzeczywistość, przypisując wymiar pieniężny zasobom i zdarzeniom. Pomiar należy rozumieć jako przyporządkowanie przedmiotom i zdarzeniom liczb, zgodnie z przyjętymi zasadami (Riahi-Belkaoui 2005: 42). Rzeczywistość opisywana przez rachunkowość jest zmienna i staje się coraz trudniejsza do transpozycji na dane liczbowe, co powoduje, że przed rachunkowością są stawiane kolejne wyzwania. Są one bodźcem rozwoju rachunkowości, przejawiającym się wdrażaniem skomplikowanych rozwiązań, w tym w zakresie wyceny. Pomiar wartości aktywów i zobowiązań jest przedmiotem wielowątkowej dyskusji w opracowaniach naukowych od XV wieku.

Problem wyceny należy rozpatrywać na gruncie teorii rachunkowości, jej prawnych regulacji oraz aspektów praktycznych. W każdym z tych obszarów wycena jest zagadnieniem dyskusyjnym, prowadzącym raczej do pomnożenia pytań niż do kompleksowych rozwiązań. Analiza wybranych opracowań poświęconych wycenie w rachunkowości od XV wieku (Hońko 2008: rozdział II), ze szczególnym uwzględnieniem opracowań z ostatnich 150 lat, prowadzi do kilku wymienionych poniżej wniosków:

- a) wycena w rachunkowości, podobnie jak sprawozdawczość finansowa, jest podporządkowana potrzebom użytkowników, a zatem popyt na informacje determinuje stosowane zasady wyceny;
- b) różne składniki aktywów i zobowiązań muszą być wyceniane z zastosowaniem różnych parametrów wyceny, a zatem nie ma uniwersalnego sposobu wyceny wszystkich pozycji bilansowych;
- c) obecnie stosowany model wyceny jedynie w niewielkim stopniu uwzględnia efekt synergii wynikający ze wspólnego wykorzystywania różnych aktywów, co prowa-

---

* dr Stanisław Hońko, Uniwersytet Szczeciński, Instytut Rachunkowości, ul. A. Mickiewicza 64, 71-101 Szczecin, e-mail: honko@wneiz.pl.

- dzi do wyceny indywidualnych składników, a nie grup aktywów, wspólnie wypracowujących przepływy pieniężne w związku z działalnością jednostki¹;
- d) w sprawozdaniach finansowych są jednocześnie stosowane historyczne, bieżące i prospektywne podstawy (koncepcje) wyceny, a niejednokrotnie ich kombinacje;
  - e) aktywa i zobowiązania w obecnie stosowanym modelu sprawozdawczości finansowej nie są uporządkowane według zasad ich wyceny;
  - f) zasady wyceny aktywów i zobowiązań są kształtowane przez jej kierownictwo w ramach przyjętych zasad (polityki) rachunkowości;
  - g) stosowanie prospektywnych parametrów wyceny z założenia sprzyja użyteczności sprawozdań finansowych, ale wymaga stosowania profesjonalnego osądu, co w ocenie niektórych interesariuszy może podważać wiarygodność informacji;
  - h) założenia przyjęte przy wycenie z zastosowaniem bieżących i prospektywnych parametrów są w niewystarczającym stopniu ujawniane w części opisowej sprawozdań finansowych.

Z przedstawionych wniosków wynika, że obecny model wyceny w rachunkowości ukonstytuowany przez MSR/MSSF i US GAAP ma globalny zasięg, ale stanowi kompromis między użytecznością informacji a ich wiarygodnością. Kolejnym dylematem jest konieczność przyspieszenia przepływu informacji pochodzących z rachunkowości, co może prowadzić do zmniejszenia ich dokładności.

Zmiany koncepcji i parametrów wyceny są naturalnym efektem ewolucji rachunkowości, dostosowującej się do zmiennej rzeczywistości gospodarczej i potrzeb interesariuszy. Powstaje pytanie: czy kolejne modyfikacje, wiążące się zazwyczaj ze skomplikowaniem zasad wyceny i ze zwiększeniem zakresu ujawnień w opisowej części sprawozdania finansowego, poprawiają użyteczność sprawozdań finansowych? Czy interesariusze są w stanie zrozumieć te informacje? Czy powinni oni znać mechanizm przygotowywania informacji? Czy założenia przyjęte w procesie wyceny są sprawdzalne?

Celem artykułu jest przedstawienie cech obecnego modelu wyceny w rachunkowości, którego podstawą są *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej* (MSR/MSSF) i próba odpowiedzi na tytułowe pytanie. W pierwszej kolejności została podjęta próba uporządkowania terminologii związanej z wyceną i określenia relacji między podstawami (koncepcjami), parametrami i zasadami wyceny. W dalszej kolejności scharakteryzowano podstawy (koncepcje) wyceny wyszczególnione w *Założeniach koncepcyjnych sprawozdawczości finansowej* MSR/MSSF.

Artykuł ma charakter teoretyczny, a przedstawiane poglądy nie zostały zweryfikowane empirycznie. Głównymi **metodami badawczymi** zastosowanymi w artykule podczas gromadzenia danych były metoda obserwacji oraz metoda intuicyjna, natomiast na etapie przetwarzania danych i wnioskowania posłużono się metodą hipotetyczno-dedukcyjną. Hipoteza badawcza jest następująca: złożoność systemu wyceny w rachunkowości może być postrzegana jako słaby punkt tego systemu.

W artykule skoncentrowano się na wycenie bilansowej. Wydaje się jednak, że główne wnioski można odnieść również do wstępnej (początkowej) wyceny aktywów i zobowiązań.

¹ Procedura ustalania wartości użytkowej, jednej z podstaw wartości odzyskiwalnej (por. MSR 36), jest stosowana tylko wówczas, gdy wystąpią przesłanki utraty wartości.

1. Parametry i zasady a koncepcje wyceny

Wycena bilansowa jest procesem ustalania kwot pozycji sprawozdania finansowego. Proces wyceny rozpoczyna się od zbadania, czy mierzone obiekty, czynności albo zdarzenia i ich cechy są istotne dla użytkowników sprawozdań finansowych (Riahi-Belkaoui 2005: 42). W zależności od przyjętego podejścia, wycena koncentruje się na aktywach i zobowiązaniach jednostki sprawozdawczej (teoria wartości) albo na przychodach i kosztach (teoria transakcyjna). *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej* zawierają obecnie elementy obu podejść, ale zmiany standardów ugruntowują dominację teorii wartości. W tym podejściu za priorytetowy składnik sprawozdania finansowego uznaje się bilans (sprawozdanie z sytuacji finansowej jednostki), natomiast kategorie wynikowe są następstwem zmian wartości aktywów i zobowiązań². W konsekwencji, kapitał własny nie podlega bezpośredniej wycenie, ale jest pochodną zmian wartości aktywów i zobowiązań.

W teorii wartości kluczową rolę odgrywa odzwierciedlenie aktualnej wartości aktywów i zobowiązań, dostarczające nie tylko informacji o wynikach z przeszłości, ale również o potencjale przyszłych korzyści z zasobów kontrolowanych przez jednostkę i jej obciążeniach. Prospektywny charakter wyceny w rachunkowości z założenia jest korzystny dla użytkowników informacji, ale powoduje wiele konsekwencji, między innymi: skomplikowanie zasad wyceny oraz zwiększenie znaczenia profesjonalnego osądu kierownictwa. Konsekwencje te, w ocenie autora, należy analizować w powiązaniu z celem sprawozdawczości finansowej, którym jest dostarczanie dostawcom kapitału przydatnych informacji przy podejmowaniu decyzji o dostarczaniu jednostce zasobów (*Założenia koncepcyjne...* 2011: część A, 30). Informacje o zasobach, zobowiązaniach i efektywności kierownictwa nie są celem samym w sobie, ale stanowią podstawę oceny przyszłych przepływów pieniężnych dla dostawców kapitału. A zatem wycena w rachunkowości ma kluczowe znaczenie dla użyteczności sprawozdań finansowych. Od jej jakości i adekwatności zależą decyzje obecnych lub przyszłych dostawców kapitału. Jednak w zależności od zastosowanych parametrów wyceny kwoty prezentowane w sprawozdaniu finansowym mogą być odmienne. Obecny model wyceny w rachunkowości wykorzystuje wiele parametrów, a zatem może być on określony jako **multiparametryczny**³.

Wielość określeń związanych z wyceną i wartością może powodować trudności interpretacyjne, które przekładają się na zrozumiałość informacji w sprawozdaniu finansowym. W literaturze zamiennie stosuje się różne pojęcia, jak: „kategorie cen” (Hejnar 2010: 111; Skoczek-Spychała 2006: 152), „kategorie wartości” (Kamela-Sowińska 2006), „miary wartości” (Dobija, Jędrzejczyk, Kurek 2005: 69), „zasady wyceny” (Kurek, Zielińska 2005: 178), „podstawy wyceny” (*Założenia koncepcyjne...* 2011), „koncepcje wartości” (Mućko 2008: 95) czy „atrybuty wartości” (Nowak 2010: 205).

² E.A. Hendriksen, M.F. van Breda w dyskusji o wycenie i o znaczeniu sprawozdania finansowego wyróżniają dwie grupy oponentów: historyków i futurystów. Historycy koncentrują się na pomiarze zysku, a najważniejszym elementem sprawozdania finansowego jest rachunek zysków i strat. Z kolei futuryści koncentrują się na bilansie i większą uwagę przywiązują do wyceny aktywów i zobowiązań. Por. (Hendriksen, van Breda 2002: 489).

³ Pojęcie „multiparametryczny” jest stosowane w naukach technicznych, np. w elektronice. W opinii autora za zastosowaniem tego przymiotnika do opisu metodologii wyceny w rachunkowości przemawiają definicje *Słownika wyrazów obcych*. Wyrażenie „parametr” oznacza „wielkość charakterystyczną dla danego materiału, procesu lub urządzenia, np. gęstość, szybkość maksymalna, masa”, pochodzące z greckiego: *pára métron*, tj. poza miarą. Natomiast „multi” to „pierwszy człon wyrazów złożonych mający znaczenie: wielkość, wielokrotność, duża ilość, od łacińskiego *multus*, czyli liczny”. (*Słownik wyrazów obcych* 1995).

W ocenie autora, kluczowym zagadnieniem jest uporządkowanie terminologii związanej z wyceną, do czego może prowadzić przedstawienie relacji między pojęciami: podstawy (koncepcje) wyceny, parametry wyceny oraz zasady wyceny. **Podstawy (koncepcje) wyceny** oznaczają raczej ogólne podejście czy „filozofię” wyceny niż szczegółowe wytyczne. W artykule przez podstawy (koncepcje) wyceny rozumie się **zbiór parametrów wyceny** o podobnej treści ekonomicznej, które można odpowiednio pogrupować, kierując się na przykład kryterium podmiotowym czy czasowym. Przykładem podstaw (koncepcji) wyceny może być koszt historyczny albo wartość bieżąca. Na uwagę zasługuje klasyfikacja podstaw (koncepcji) wyceny zamieszczona w tabeli 1⁴. Interpretacja podstaw wyceny jest własnym opracowaniem autora.

Tabela 1

Klasyfikacja koncepcji wyceny

	Wartości wejściowe	Interpretacja wyceny aktywów i zobowiązań	Wartości wyjściowe	Interpretacja wyceny aktywów i zobowiązań
Okres przeszły	Ceny (koszty) historyczne	Ile jednostka zapłaciła w przeszłości za składnik aktywów? Jakie korzyści osiągnęła jednostka, zaciągając zobowiązania?	Przeszłe ceny sprzedaży	Za ile jednostka mogła sprzedać składniki aktywów w przeszłości? Ile jednostka zapłaciłaby w przeszłości za uregulowanie zobowiązań?
Okres bieżący	Ceny (koszty) odtworzenia	Ile jednostka musiałaby obecnie zapłacić za pozyskanie składnika aktywów? Jakie korzyści jednostka osiągnęłaby obecnie, zaciągając zobowiązania?	Bieżące ceny sprzedaży	Za ile obecnie jednostka może sprzedać składnik aktywów? Ile obecnie jednostka jest w stanie zapłacić za uregulowanie zobowiązań?
Okres przyszły	Ceny (koszty) przewidywane	Ile jednostka zapłaci w przyszłości za pozyskanie składnika aktywów? Jakie korzyści jednostka osiągnie, zaciągając w przyszłości zobowiązania?	Przewidywana wartość realizacji (cena sprzedaży)	Za ile jednostka może sprzedać składnik aktywów w przyszłości? Ile jednostka zapłaci za uregulowanie zobowiązań w przyszłości?

Źródło: opracowanie własne na podstawie (Hendriksen, van Breda 2002: 491).

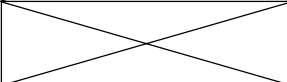
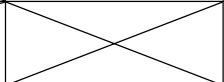
W komentarzu do tej tabeli E.A. Hendriksen, M.F. van Breda stwierdzają, że idealną sytuacją byłoby stosowanie w sprawozdaniu finansowym jedynie jednej podstawy (koncepcji) wyceny. Złożoność opisywanych przez rachunkowość zdarzeń sprawia jednak, że w zależności od okoliczności są wykorzystywane wszystkie podstawy wyceny lub ich kombinacje (Hendriksen, van Breda 2002: 491). Główna trudność nie polega na wskazaniu,

⁴ Zbliżoną do przedstawionej klasyfikację koncepcji wyceny proponuje E. Walińska, która wartości wejściowe określa jako podejście „kosztowe”, a wartości wyjściowe jako podejście „bazujące na wartości”. Por. (Walińska 2009: 91–92).

którą z koncepcji stosować, lecz „na tym, kiedy stosować którą” (Hendriksen, van Breda 2002: 491).

Na uwagę zasługuje również uporządkowanie koncepcji wyceny według kryterium czasu przez A. Riahi-Belkaoui. Autor ten wprowadza podwójne kryterium czasowe (schemat 1), w którym uwzględnia orientację czasową:

- danych wejściowych,
- decyzji użytkowników informacji.

Decyzje użytkowników informacji	Przeszłe <i>(past measure)</i>	Bieżące <i>(present measure)</i>	Przyszłe <i>(future measure)</i>
Dane wejściowe			
Retrospektywne <i>(retrospective measure)</i>	Retrospektywne przeszłe wyceny	Bieżące przeszłe wyceny	Prospektywne przeszłe wyceny
Obecne <i>(contemporary measure)</i>		Bieżące obecne wyceny	Prospektywne obecne wyceny
Prospektywne <i>(prospective measure)</i>			Prospektywne przyszłe wyceny

Schemat 1. Perspektywy czasowe koncepcji wyceny według A. Riahi-Belkaoui

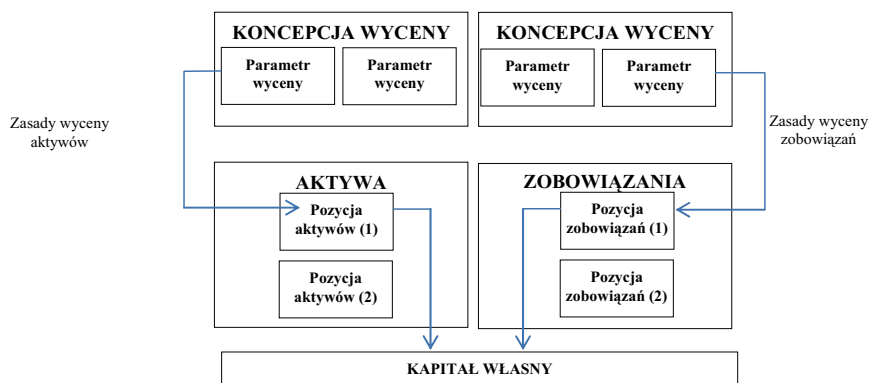
Źródło: opracowanie własne na podstawie (Riahi-Belkaoui 2005: 42).

Jak wspomniano, podstawy (konceptje) wyceny mają ogólny charakter. Ich uszczegółowieniem są **parametry wyceny** informujące o procedurze ustalania wartości z zastosowaniem logicznie spójnych danych wejściowych i przyjętej metody. Parametry wyceny nie muszą łączyć się z konkretnymi pozycjami aktywów czy zobowiązań, ale informują użytkowników sprawozdań finansowych o przyjętym podejściu. Za zastosowaniem terminu „parametry wyceny” zamiast na przykład „kategorie wartości” przemawiają następujące argumenty (Hońko 2008):

- a) cena i wartość nie są pojęciami tożsamymi⁵, a przykładem rozbieżności może być szacowanie wartości firmy albo innych niż nabyte aktywów niematerialnych;
- b) parametr jest wielkością charakterystyczną dla danego procesu (*Słownik języka polskiego* 1994: 602), co uzasadnia łączenie rzeczownika „parametr” z wyceną, a nie z wartością.

Autor stoi na stanowisku, że podstawy (konceptje) wyceny oraz parametry wyceny nie wiążą się z konkretnymi pozycjami aktywów czy zobowiązań. Reguły stosowane do wyceny poszczególnych pozycji, w opinii autora, powinny być określane jako **zasady wyceny**. Relacje między opisanymi pojęciami ukazuje schemat 2.

⁵ W wypadku wyceny przedsiębiorstw jako całości teza, że cena wynika z wartości, jest prawdziwa. W odniesieniu do wyceny poszczególnych składników aktywów i zobowiązań jest raczej odwrotnie, ponieważ wartość bilansową ustala się na podstawie cen, na przykład szacowanych cen sprzedaży zbliżonych zasobów. Rozbieżność tych pojęć zdaje się potwierdzać Warren Buffet, stwierdzając, że: „Cena jest tym, co płacisz. Wartość jest tym, co otrzymujesz”.

Schemat 2. Podstawy (konceptje) i parametry wyceny a jej zasady

Źródło: opracowanie własne.

W schemacie 2 dla uproszczenia przyjęto, że wycena danej pozycji aktywów czy zobowiązań następuje z zastosowaniem jednego parametru wyceny. W rzeczywistości zasady wyceny mogą być bardziej złożone ze względu na:

- konieczność jednoczesnego zastosowania kilku parametrów (np. wycena towarów w cenie nabycia nie wyższej od wartości netto możliwej do uzyskania – MSR 2 „Zapasy”);
- prawa wyboru dopuszczane przez MSR/MSSF ujęte w zasadach (polityce) rachunkowości jednostki (np. wycena nieruchomości inwestycyjnych w cenie nabycia albo w wartości godziwej).

Ponadto, dane parametry wyceny nie zawsze są związane z jedną koncepcją wyceny, co zdecydowanie utrudnia ich klasyfikację. Przykładem może być wartość odzyskiwalna, będąca podstawą wyceny aktywów trwałych, w wypadku których zaistniały przesłanki utraty wartości⁶. Wartość tę ustala się, porównując wartość godziwą pomniejszoną o koszty sprzedaży składnika aktywów z ich wartością użytkową.

W nawiązaniu do przedstawionej na schemacie 2 relacji nasuwa się pytanie o kwalifikację **wartości godziwej**. Czy jest ona parametrem, czy raczej koncepcją wyceny (Hońko 2012)? W ocenie autora jest raczej koncepcją wyceny, za czym przemawia zróżnicowanie danych wejściowych, które mogą być podstawą jej ustalenia. Dane wejściowe są definiowane jako założenia, które uczestnicy rynku przyjęliby przy ustaleniu ceny składnika aktywów lub zobowiązań, w tym dotyczące ryzyka nieodłącznie związanego z określoną techniką pomiaru wartości godziwej oraz z danymi wejściowymi stosowanymi przy danej technice wyceny (Wyczółkowska 2012: 85). Dane wejściowe dzieli się na możliwe i niemożliwe do zaobserwowania, natomiast wśród technik wyceny wyróżnia się podejście rynkowe, kosztowe oraz dochodowe. Każde z tych podejść wiąże się z odrębną koncepcją wyceny, co komplikuje kwalifikację wartości godziwej. Warto dodać, że wartość godziwa nie jest wymieniana jako koncepcja wyceny w *Założeniach koncepcyjnych sprawozdawczości finansowej*.

⁶ Por. MSR 36 – Utrata wartości aktywów.

2. Podstawy (konceptje) wyceny aktywów i zobowiązań w założeniach koncepcyjnych sprawozdawczości finansowej MSR/MSSF

W *Założeniach koncepcyjnych sprawozdawczości finansowej MSR/MSSF z 1989 r.* wymienia się cztery **podstawy wyceny**, z jednoczesnym zastrzeżeniem, że „istnieje szereg różnych podstaw wyceny w różnym stopniu i w różnych konfiguracjach stosowanych przy sporządzaniu sprawozdań finansowych” (par. 4.55, s. 54)⁷. Trzykrotne przywołanie przymiotnika „różny” w cytowanym fragmencie jest znamienne w kontekście użyteczności informacji pochodzących ze sprawozdania finansowego. Warto przywołać opinie E. Walińskiej, że „konceptje pomiaru uznaje się powszechnie za najbardziej niedopracowaną część zarówno założeń koncepcyjnych IASB, jak i ram koncepcyjnych FASB”, a „szczegółowe rozwiązania zawarte w poszczególnych regulacjach MSSF nie przystają do koncepcji określonych w Ramach Koncepcyjnych ISAB (Walińska 2009: 92–93).

Zestawienie podstaw wyceny wraz z ich objaśnieniami zawiera tabela 2.

Tabela 2

Podstawy (konceptje) wyceny przyjęte w Założeniach koncepcyjnych sprawozdawczości finansowej MSR/MSSF

Podstawa wyceny	Wskazówki dotyczące wyceny aktywów	Wskazówki dotyczące wyceny zobowiązań
Koszt historyczny	Aktywa na dzień nabycia są ujmowane w kwocie równej wydatkowi na ich pozyskanie lub w wartości godziwej zapłaty niepieniężnej poniesionej w celu ich pozyskania	Zobowiązania wycenia się w wartości równej kwocie wpływów otrzymanych w zamian za przyjęcie obowiązku. W pewnych przypadkach (np. podatek dochodowy) zobowiązania ujmuje się w kwocie środków pieniężnych bądź ich ekwiwalentów, która według przewidywań zostanie zapłacona w celu uregulowania zobowiązania w normalnym toku działalności gospodarczej
Aktualna cena nabycia	Aktywa są wyceniane w kwocie, jaką należałoby obecnie zapłacić w celu pozyskania identycznego lub równoważnego składnika aktywów	Zobowiązania są wyceniane w kwocie niedyskontowanych przepływów środków pieniężnych lub ich ekwiwalentów, którą byłaby obecnie wymagana do uregulowania obowiązku
Wartość możliwa do uzyskania (realizacji)	Aktywa wycenia się w kwocie, jaką można by obecnie uzyskać, zbywając dany składnik aktywów w normalnie zaplanowanej transakcji	Zobowiązania ujmuje się w wysokości niedyskontowanych przepływów środków pieniężnych lub ich ekwiwalentów, którą według przewidywań zapłaci się w celu uregulowania zobowiązań w normalnym toku działalności gospodarczej
Wartość bieżąca	Aktywa są wyceniane w zdyskontowanej wartości bieżącej przewidywanych przyszłych przepływów pieniężnych netto będących efektem normalnej działalności gospodarczej	Zobowiązania wykazuje się w zdyskontowanej kwocie bieżącej przyszłych przepływów pieniężnych netto, które według przewidywań będą wymagane do uregulowania zobowiązań w normalnym toku działalności gospodarczej

Źródło: opracowanie własne na podstawie (*Założeń koncepcyjnych...* 2011, część A, s. 54).

⁷ Należy dodać, że przytaczane *Założenia koncepcyjne* zostały znacząco zmienione w 2010 r. W tym roku zakończono jedynie pierwszy etap prac dotyczący jedynie celów i cech jakościowych sprawozdawczości finansowej. Wytyczne dotyczące wyceny nie zostały zaktualizowane.

W *Założeniach koncepcyjnych* z 1989 r. stwierdza się, że najczęściej stosowaną podstawą wyceny jest koszt historyczny. Ostatnie dwudziestolecie jest okresem stopniowego wzrostu znaczenia innych niż historyczne podstawy wyceny. W szczególności dotyczy to wartości godziwej, stosowanej głównie przy wycenie instrumentów finansowych oraz nieruchomości inwestycyjnych⁸.

W celu przeanalizowania znaczenia wyszczególnionych podstaw (koncepcji) wyceny dla użytkowników informacji pochodzących ze sprawozdawczości finansowej warto wprowadzić kilka kryteriów systematyzujących. W ocenie autora odpowiednie są następujące kryteria:

- czasowa orientacja wyceny** – informująca o tym, czy podstawą wyceny są dane historyczne, bieżące, czy też założenia dotyczące przyszłości;
  - podstawa ustalenia** – wskazująca, czy za daną kwotę jednostka pozyskała składnik aktywów (osiągnęła korzyści dzięki powstaniu zobowiązań) – wartość wejścia, albo czy za daną kwotę mogłaby zbyć składnik aktywów lub uregulować zobowiązanie – wartość wyjścia;
  - perspektywa podmiotu przeprowadzającego wycenę** – pozwalająca na odróżnienie podstaw wyceny bazujących na danych specyficznych dla jednostki od danych rynkowych.
- Analiza podstaw wyceny w formie macierzowej została przedstawiona w schemacie 3.

	CZAS			PODSTAWA USTALENIA		PERSPEKTYWA	
	Przeszłość	Teraźniejszość	Przyszłość	Wartość wejścia	Wartość wyjścia	Jednostki	Rynku
Koszt historyczny	x			x		x	x
Aktualna cena nabycia		x		x		x	
Wartość możliwa do uzyskania (realizacji)		x	x		x	x	x
Wartość bieżąca			x		x	x	x

Schemat 3. Wielokryterialna analiza podstaw (koncepcji) wyceny

Źródło: opracowanie własne.

Zestawienie kryteriów ujętych w schemacie 3 wymaga komentarza. Po pierwsze, należy stwierdzić, że zaznaczenia wynikają raczej z intuicji autora niż przepisów prawa czy kano-nów literatury. Po drugie, należy wyjaśnić, dlaczego część podstaw (koncepcji) wyceny spełnia kilka kryteriów jednocześnie. **Koszt historyczny** jest informacją o tym, ile w przeszłości kosztowało nabycie lub wytworzenie aktywów. Odzwierciedla rzeczywiście poniesione przez jednostkę koszty, co pozwala na przyjęcie perspektywy podmiotu. Jest jednak

⁸ Potwierdzeniem tego stwierdzenia mogą być badania sprawozdań finansowych wybranych spółek notowanych na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie, np. (Żurawska, Frendzel 2011).

oczywiste, że jednostka nie działa w oderwaniu od warunków rynkowych, a zatem dokonując zakupu, poszukuje najkorzystniejszych cen. Trudno wyobrazić sobie również sytuację, gdy koszty wytworzenia aktywów są przez dłuższy okres znacząco wyższe od ich cen rynkowych. **Wartość netto możliwa do uzyskania (realizacji)** informuje o kwocie, którą można by obecnie uzyskać ze sprzedaży składnika aktywów.

A zatem dlaczego w schemacie 3 zaznaczono, że koncepcja ta odnosi się również do przyszłości? Wynika to z wielu sposobów ustalania tej wartości, czego potwierdzeniem może być ustalanie wartości godziwej metodą dochodową. Niejednoznaczna kwalifikacja dotyczy również **wartości bieżącej**, rozumianej jako zdyskontowana kwota przyszłych przepływów pieniężnych z użytkowania lub sprzedaży aktywów. Wartość bieżąca zobowiązań jest tożsama z kwotą, którą na dzień wyceny należałoby zapłacić za wypełnienie zobowiązania z uwzględnieniem zmian wartości pieniądza w czasie. Wartość bieżąca uwzględnia wykorzystanie składnika aktywów przed dany podmiot, a zatem jest wartością specyficzną dla jednostki. Jednak z drugiej strony, ustalając stopę dyskontową stanowiącą podstawę obliczenia wartości bieżącej, należy odwołać się do danych pochodzących z rynku, takich jak stopy procentowe czy stopy zwrotu z instrumentów finansowych. Z przedstawionych rozważań wynika, że nawet na dość wysokim poziomie uogólnienia, jaki przyjęto przy przedstawieniu podstaw (koncepcji) wyceny, pojawiają się wątpliwości interpretacyjne. Należy dodać, że scharakteryzowane podstawy (koncepcje) wyceny należy odróżnić od parametrów wyceny, będących ich uszczegółowieniem stosowanym w poszczególnych MSR/MSSF. Podstawy (koncepcje) wyceny mogą obejmować kilka parametrów wyceny, co ukazują tabela 3.

Tabela 3

Podstawy wyceny a parametry wyceny w MSR/MSSF

Podstawa wyceny	Przykładowe parametry wyceny
Koszt historyczny	<ul style="list-style-type: none"> – cena nabycia – koszt wytworzenia – skorygowana cena nabycia – metoda praw własności
Aktualna cena nabycia	<ul style="list-style-type: none"> – wartość odtworzeniowa – wartość godziwa (podejście kosztowe)
Wartość możliwa do uzyskania (realizacji)	<ul style="list-style-type: none"> – wartość rynkowa – wartość netto możliwa do realizacji⁹ – wartość godziwa (podejście rynkowe) – wartość odzyskiwalna (wartość godziwa) – skorygowana cena nabycia – wartość końcowa (rezydualna)
Wartość bieżąca	<ul style="list-style-type: none"> – wartość godziwa (podejście dochodowe) – wartość odzyskiwalna (wartość użytkowa)

Źródło: opracowanie własne.

⁹ W MSR 2, a różnica między nimi polega na tym, że wartość netto możliwa do uzyskania jest kwotą typową dla jednostki, natomiast wartość godziwa powinna odzwierciedlać warunki rynkowe. Przedstawiona różnica wprowadza kolejne rozróżnienie między parametrami, a mianowicie podmiot, z którego perspektywy następuje wycena. Należy podkreślić, że od 1 stycznia 2013 roku definicja wartości godziwej wynika z MSSF 13 *Wycena wartości godziwej*. Z zakresu tego standardu zostały jednak wyłączone zapasy.

Przedstawione w tabeli 3 parametry wyceny są szczegółowo opisane w poszczególnych standardach. Warto dodać, że zasady wyceny z zastosowaniem tych samych parametrów mogą prowadzić do uzyskania różnych kwot¹⁰.

Uwagi końcowe

Przedstawione rozważania i wnioski są podstawą do stwierdzenia, że wycena w rachunkowości była, jest i będzie tematem dyskusyjnym, a proponowane rozwiązania zawsze będą miały charakter tymczasowy, w mniejszym lub większym stopniu odpowiadający aktualnym potrzebom użytkowników sprawozdań finansowych. Wycena w rachunkowości ma charakter umowny, abstrakcyjny i dlatego budzi szereg wątpliwości wśród użytkowników, którzy kwoty w sprawozdaniu finansowym interpretują indywidualnie. Czy zatem, jak twierdzą krytycy wartości godziwej szczególnie aktywni w okresie kryzysu, wycena jest słabym punktem uporządkowanego i logicznego systemu rachunkowości? Kolejne regulacje rachunkowości, jak na przykład obowiązujący od 1 stycznia 2013 r., MSSF 13 *Wycena wartości godziwej*, są krokiem zmierzającym do dopracowania zasad wyceny i zwiększenia zakresu ujawnień na jej temat w sprawozdaniach finansowych. Takie kroki należy oceniać pozytywnie, pamiętając, że wprowadzają one rozwiązania adekwatne do aktualnego stanu teorii i praktyki rachunkowości, a w szczególności dostosowane do potrzeb użytkowników sprawozdań finansowych. Proponowane rozwiązania mają charakter kompromisu i powinny być traktowane jako przejściowe. Nie można bowiem oczekiwać, że wprowadzenie nowego standardu będzie antidotum na niedoskonałości i dylematy wyceny w rachunkowości.

Należy docenić również poszukiwania teoretyków rachunkowości zmierzające do nowych parametrów i zasad wyceny albo do uporządkowania istniejących. Dyskusje na temat wyceny i kolejne modyfikacje przepisów prawa są świadectwem poszukiwania rozwiązań złożonych zagadnień, a nie dowodem na to, że wycena jest piętą achillesową rachunkowości. Jednym z proponowanych rozwiązań jest umożliwienie użytkownikom sprawozdań finansowych samodzielnego doboru parametrów wyceny, uzależnionego od ich preferencji. Już obecnie sprawozdania finansowe zawierają informacje o różnych podstawach wyceny tych samych pozycji. Przykładem mogą być nieruchomości inwestycyjne, które jednostka wycenia w cenie nabycia. Dodatkowym obowiązkiem jednostki jest zaprezentowanie wartości godziwej tych nieruchomości w notach do sprawozdania finansowego. Jest zrozumiałe, że zasady (polityka) rachunkowości powinny prowadzić do jak najlepszego odzwierciedlenia rzeczywistej sytuacji i wyników działalności jednostki. Niewątpliwie jednak wybór tych rozwiązań jest zadaniem kierownictwa, kierującego się różnymi względami, nie zawsze priorytetowo traktującego korzyści użytkowników informacji¹¹. W ocenie autora, jedną

---

¹⁰ Przykładem może być ustalanie na dzień bilansowy wartości godziwej aktywów rzeczowych wykorzystywanych w działalności operacyjnej i zakwalifikowanych do sprzedaży. W wypadku kwalifikacji do zbycia wartość godziwą pomniejsza się o szacowane koszty dostosowania do sprzedaży (por. MSSF 5 *Aktywa do zbycia oraz działalność zaniechana*).

¹¹ Potwierdzeniem tego stwierdzenia mogą być badania zasad (polityki) rachunkowości spółek notowanych na warszawskiej Giełdzie Papierów Wartościowych. Z badań prowadzonych przez autora w 2012 roku wynika, że na 22 spółki branży „Handel detaliczny” jedynie 3 spółki zadeklarowały wycenę niektórych rzeczowych aktywów trwałych (nieruchomości) w wartości przeszacowanej, podczas gdy większość jednostek stosuje wycenę w wartości historycznej. Taki stan rzeczy, w ocenie autora, wynika z pracochłonności wyceny w wartości godziwej oraz ze skomplikowania rozwiązań księgowych związanych z przeszacowaniem aktywów trwałych.

z perspektyw rozwoju sprawozdawczości finansowej jest jej indywidualizacja, czyli możliwość dostosowania do potrzeb indywidualnych interesariuszy.

Nawiązując do hipotezy sformułowanej we wstępie, należy stwierdzić, że bez wątpienia wycena w rachunkowości jest procesem złożonym, wymagającym zastosowania wielu parametrów wyceny. Złożoność nie jest sposobem na wprowadzanie w błąd odbiorców sprawozdań finansowych, ale odpowiedzią na krytykę wyceny w wartości historycznej. A zatem pytanie: „czy wycena jest piętą achillesową rachunkowości?” należy rozpatrywać w kontekście oczekiwań interesariuszy i interesów kierownictwa. W ocenie krytyków wartości godziwej otwiera ona drogę do nadużyć. Nie świadczy to jednak o słabości tej koncepcji wyceny, ale raczej o zwiększeniu możliwości popełnienia przestępstwa przez kierownictwo. Reasumując, przyczyną zmian modelu rachunkowości jest dążenie do zwiększenia użyteczności sprawozdawczości finansowej. Orientacja na użytkownika wymaga nie tylko zmian koncepcyjnych, ale również rozważenia odpowiednich form prezentacji informacji o przyjętych zasadach wyceny i ich konsekwencjach, co może być przedmiotem analiz w przyszłości.

Literatura

- Dobija M., Jędrzejczyk M., Kurek H. (2005), *Jednostka pieniądza jako podstawowy miernik w rachunkowości*, w: *Teoria rachunkowości w zarysie*, red. M. Dobija, Wydawnictwo Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków.
- Hejnar J. (2010), *Kategorie cen stosowane w rachunkowości*, w: *Podstawy rachunkowości*, red. B. Micherda, PWN, Warszawa.
- Hendriksen E. A., van Breda M. F. (2002), *Teoria rachunkowości*, PWN, Warszawa.
- Hońko S. (2008), *Koncepcja ostrożnej wyceny w rachunkowości*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin.
- Hońko S. (2012), *Wartość godziwa – koncepcja czy parametr wyceny*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego” nr 684, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia”, nr 45.
- Kamela-Sowińska A. (2006), *Wycena przedsiębiorstw i ich mienia*, Wyższa Szkoła Handlu i Rachunkowości, Poznań.
- Kurek H., Zielińska H. (2005), *Zasady i funkcje współczesnej rachunkowości*, w: *Teoria rachunkowości w zarysie*, red. M. Dobija, Wydawnictwo Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków.
- Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSR/MSSF)* (2011), IFRS Foundation – Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Londyn–Warszawa.
- Mućko P. (2008), *Koncepcja zmian w sprawozdawczości finansowej spółek publicznych*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin.
- Nowak W.A. (2010), *Teoria sprawozdawczości finansowej. Perspektywa standardów rachunkowości*, Wolters Kluwer, Warszawa.
- Riahi-Belkaoui A. (2005), *Accounting Theory*, Thomson Learning, London.
- Skoczek-Spychała M. (2006), *Wycena składników majątkowych w rachunkowości*, w: *Rachunkowość finansowa. Teoretyczne podstawy*, red. J. Samelak, Wydawnictwo Naukowe Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań.
- Słownik języka polskiego* (1994), red. M. Szymczak, PWN, Warszawa.
- Słownik wyrazów obcych* (1995), red. E. Sobol, PWN, Warszawa.
- Walińska E. (2009), *Bilans jako fundament sprawozdawczości finansowej w kontekście zmian współczesnej rachunkowości*, Wolters Kluwer, Warszawa.
- Wyczółkowska D. (2012), *Wartość godziwa – omówienie MSSF 13*, „Rachunkowość”, nr 1, dodatek specjalny.
- Założenia koncepcyjne sprawozdawczości finansowej, C1*, w: *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSR/MSSF)* (2011), IFRS Foundation – Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Londyn–Warszawa.
- Żurawska J., Frendzel M. (2011), *Wartość godziwa jako parametr wyceny inwestycji w spółkach deweloperskich z rynku londyńskiego i warszawskiego*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Oeconomica”, nr 261.

VALUATION – ACHILLE’S HEEL OF ACCOUNTANCY?

Abstract: The article is an attempt to answer the title question. The purpose of the considerations is to assess the valuation model in IAS/IFRS. The author proposes to incorporate the terminology related to the valuation, showing relationships between: bases (concepts), parameters of measurement and valuation principles. The next step is to analyze the bases (concept) of valuation contained in the Framework of Financial Reporting IAS/IFRS.

Keywords: financial statement, measurement in accounting

Cytowanie

Hońko S. (2013), *Wycena – pięta achillesowa rachunkowości?* Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 765, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” nr 61, t. 1, Szczecin, s. 45–56; www.wneiz.pl/frfu.